

K REFERÁTU PROF. Z. KLEMENSIEWICZA

LUBOMÍR ĎUROVIČ (Bratislava)

Prof. Klemesiewicz ve svojom referáte nadhodil problematiku zloženého súvetia. O zloženom súvetí sa v našej literatúre v posledných rokoch dost písalo a konštatovalo sa, že tu vzhľadom na vzájomný pomer nadradených a podradených viet existuje istý počet súvetných typov. Prof. Klemensiewicz pristúpil k problému z inej strany a ukázal tu zaujímavý spôsob grafického znázornovania vzťahov medzi časťami zložených súvetí.

Pri systémovom výskume zloženého súvetia vidím však centrálny problém v inej rovine. Nazdávam sa, že pre vyjasnenie systémových vzťahov v tejto oblasti základnou požiadavkou je vyjasniť kompatibilitu, resp. inkompatibilitu jednotlivých prvkov, ktoré môžu vstupovať do zloženého súvetia.

Prvé dva príklady prof. Klemensiewiczza majú prvú hlavnú vetu so slovesom, na ktoré sa viaže obsahová vedľajšia veta so spojkou *že*, a do tejto obsahovej vedľajšej vety je potom vložené ďalšie súvetie, raz podmieňovacie so spojkou *ježeli* na začiatku, raz súradné zlučovacie so spojkou *i* v prostriedku. V súvetí s podmieňovacím súvetím vsunutým *Odgrazal się, że jeżeli wozu nie znajdzie, to pójdzie piechotą* stoja vedľa seba spojky *že* a *jeżeli*, avšak — najmä pri bohatšie rozvitej vedľajšej obsahovej vete — môže vedľajšia podmienková veta stáť aj na iných miestach „rámujúcej“ vety (slk. *Povedal mi, že ak sa vrátim, bratia ma počkajú na stanici — Povedal mi, že bratia, ak sa vrátim, ma počkajú na stanici — Povedal mi, že bratia ma počkajú, ak sa vrátim, na stanici* atď.). Ukazuje sa však pre naše jazyky, že rovnakým spôsobom nemožno kombinovať napr. tú istú obsahovú vedľajšiu vetu a vedľajšiu vetu účelového súvetia so spojkou *aby* (rus. *čtoby* ap.). V slovenčine je celkom vylúčené povedať *Povedal mu, že aby to mohol urobiť, musí mať silu*. Je celkom očividné, že účelový vzťah v tejto situácii možný je, ale gramaticky nie je možné postaviť vedľa seba spojky *že* a *aby*. Medzi týmito dvoma spojkami musí byť minimálne pronomínálny korelatívny element *na to* (*Povedal mu, že na to, aby...*). Treba teda vyjasniť, čo je príčinou inkompatibility napr. uvedených spojok *že* a *aby*, pri plnej kompatibilite spojky *že* s *ak*, *keď*, *hoci*, *pretože* ap. Nazdávam sa, že vzájomný vzťah týchto dvoch spojok v systéme je iný, ako vzťah toho istého *že* k iným spojkám.

Inou otázkou je otázka kompatibility súvetí, resp. ich častí. Ak by sme sa pokúsili postaviť zložené súvetie s rovnakými dvoma spojkami *že* a *ak* lenže s obráteným

poradím, videli by sme, že to možné nie je. Do vedľajšej vety nejakého doplňovacieho (okolnostného) súvetia nemožno vsunúť vedľajšiu vetu iného doplňovacieho súvetia (**Keď aby som ho navštívil prídem, mám zvonit*); v tom istom prípade obsahovú vedľajšiu vetu nemožno vsunúť tak, aby obe spojky nasledovali za sebou (**Ak že prídem som sľúbil, musím slovo dodržať*) — obsahová vedľajšia veta musí stáť za svojím riadiacim slovesom (*Ak som sľúbil, že prídem, musím...*). Tieto rozdiely zrejme súvisia s rozdielmi gramatického charakteru súvetí doplňovacích a viet s obsahovými vedľajšími vetami.

Metodologicky pokladám za veľmi dôležité, všímať si pri výskume nielen kompatibilitu, ale v rovnakej miere i inkompatibilitu skúmaných javov, čo sa veľmi často nerobí vtedy, keď sa iba analyzuje a klasifikuje dokladový materiál. Systémový rozbor musí vedieť odpovedať nielen na otázku, čo existuje, ale i na otázku, čo v systéme možné nie je, resp. prečo to možné nie je.